

DESPRE UN MANUSCRIS INEDIT, *CONDICA DE MOȘII*
A VISTIERULUI ȘTEFAN BELLU

TEODOR DINA*

Familia Bellu, al cărui nume derivă de la orașul Pella, era originară din Macedonia¹.

George Bellu, care trăia în Macedonia pe la începutul secolului al XVIII-lea, a avut doi băieți: Ion Bellu, decedat fără urmași, și Dumitru Bellu, căsătorit cu Despa, cu care a avut trei băieți: George, Ștefan și Costache.

Costache Bellu, care a venit cel dintâi dintre frații Bellu în Țara Românească, a stat puțin în București, după care a plecat la Viena unde a și decedat fără urmași. Pentru unele servicii aduse imperiului austriac, împăratul Francisc I l-a investit cu titlul de baron, în anul 1817, titlu care a fost preluat și de către nepoții săi colaterali.

Fratele său Ștefan Bellu, născut în orașul Pella la 9 martie 1767, a fost adus în Țara Românească în jurul anului 1780, de către unchiul său Zicho, fost egumen al mănăstirii Colțea, ctitoria Cantacuzinilor. S-a căsătorit la Craiova, la 9 noiembrie 1885 cu Elena, născută Bălăceanu (decedată în 1826) și au avut împreună 10 (zece) copii, din care au trăit doar șase, respectiv trei băieți și trei fete.

La începutul secolului al XIX-lea revine în București, în suita domnitorului Ion George Caragea (1812-1818) fiind investit de către acesta cu diverse dregătorii: clucer în 1812, mai apoi mare vistier și mare logofăt al Dreptății.

Profitând de haosul care domnea în administrație, și cu sprijinul nemijlocit al „patronului” său, domnitorul Ion George Caragea, în scurt timp Ștefan Bellu ajunge beneficiarul unei averi imense, dobândită prin „cumpărarea” a zeci de moșii, multe dintre ele în cuprinsul fostului județ Muscel. În satul Piscani, în calitate de cumpărător al unei părți însemnate din moșia moșnenilor locali, îl găsim pe marele vistier al lui Caragea vodă, pentru prima dată, a data de 16 martie 1816, când, prin intermediarul său, Mihai Popescu din Pitești, cumpără 80 de stânjani de moșie². Un an mai târziu, la 6 februarie 1817, „Zosima monahia, stareța schitului Valea Mare-Podgoria, schimbă cu Ștefan Bellu moșia Piscani a bisericii de acolo, pentru șapte pogoane de vie pe Valea Izvoranilor, un han în dreptul satului Prundu, precum și o ogradă cu 500 de pruni dați

* Piscani, județul Argeș.

¹ Lecca Octav George – Familile boierești române, București, 1899, pag. 387.

² Arhivele Naționale București, *Condica de moșii Ștefan Bellu* (mss. 683) fila 91.

pe rod...” facilitând prin aceasta pătrunderea influentului boier în moșia Piscanilor, precum și acapararea, în scurt timp, de către acesta a întregului domeniu piscănean³.

Se repeta acum, după 300 de ani, tragedia din 1532, când, jumătate din moșia Piscanilor „și din a doua parte, a șasa parte” a intrat în stăpânirea lui Vlaicu clucer, și după el, în cea a mănăstirii Valea (Țițești-Argeș) pentru 240 de ani, până la „secularizarea” averilor mănăstirești, în 1863. Documentele acestor proprietăți funciare ale marelui demnitar din „vremea lui Caragea vodă” acte de vânzare-cumpărare sau de schimb, au fost transcrise de către secretarul său, Chiriță dascălul, pentru a nu se deteriora, într-o Condică de moșii, pe filele căreia și-a înscris numele fiind aplicată și pecetea Marii Logofeții, instituție suficient de credibilă pentru confirmarea tuturor cumpărăturilor acestuia.

Pe fila de gardă a condicii respective este consemnat antetul: „Condica de moșii Băjești, Negreni, Piscani, Tămășești, Petrești, Valea Nandrii și Jupânești, Județul Muscel, ale dlui biv vel logofăt de Țara de Sus.

Pe verso, pe timbrul aplicat: dep. part. Baron B. Bellu; Cf. orig. înreg. la nr. 259/ 27 mai 1913⁴.

Foaia de folosire era semnată până la data de 10 ianuarie 1982 de: 1. Lăzărescu E. -1956 febr. 14; 2. Pârnuță Gh. - 1962 iunie 16; 3. Duțulescu Ion- 1962 iunie 19; 4. Andreescu Șt - 1965 oct. 29; 5. Leonăchescu Nicolae - 1969 mai 28; 6. Sorescu Gh - 1970 apr. 3; 7. Șucu Ion - 1975 martie 2; 8. Dina Teodor - 1977 nov. 13; 9. Dumitrescu Ion - 1978 iunie 10; 10. Leonăchescu Nic - 1978 sept. 11; 11. Șucu Ion - 1981 iulie 8; 12. Dina Teodor - 1981 dec. 24; 13. Dina Polixenia - 1981 decembrie 24; 14. Dina Teodor - 1982 ianuarie 10⁴.

Începând cu fila 1 a acestui important manuscris este consemnat rezumatul celor peste 300 de documente, pe sate și moșii, scrise cu tuș negru, foarte citeț, cu chirilice și cu multe neologisme, dascălul Chiriță dovedindu-se a fi un bun scriitor de zapise.

Pentru Moșia Piscani au fost transcrise 15 documente, primul dintre acestea fiind un „Izvod după foița de împărțeală a moșiei Piscanilor între frați” din data de 30 septembrie 1759, iar ultimul „Zapisul Mariuței cu soțul său, Nicolae Rusin, vtori comis, și cu tatăl său, Anghel biv polcovnic, prin care vând logofătului Ștefan Bellu 221 stânjeni de moșie în hotarul Piscanilor”.

Este ultima mențiune documentară a lui Anghel polcovnicul (colonelul) în Piscani, după ctitorirea bisericii „Sf. Voievozi” din Negreni, urmată de retragerea sa la Câmpulung unde, probabil a și decedat. Casa cu cârciumă și cu vad de moară de la Piscani au intrat, mai târziu, în stăpânirea boierului grec Constantin Hagi Nicolau, iar de la acesta în cea a boierului Crasan.

Documentele moșiei Negreni, în număr de 18, începe cu „Anafora veliților boieri către Măria Sa domnul Mavrogheni, pentru prigonirea ce a avut Anghel polcovnicul, stăpânitorul moșiei Negreni, cu moșnenii Tămășești, pentru împresurare”, din data de 19 decembrie 1786, și se încheie cu „Zapisul lui Nicolae Țăcălie, din 10 decembrie 1824, prin care vinde logofătului Ștefan Bellu moșie în Negreni”.

³ Ibidem, pag. 92.

⁴ Arhivele Naționale, filiala Argeș, Condica de moșii a logofătului Ștefan Bellu, manuscris, vol. X 1982, fondul Teodor Dina

Se știe despre acesta că era originar din Pitești, ascendenții săi fiind ctitori ai bisericii „Sf. Ioan, din Gura Trăvălii”, iar soția sa fiind piscăneancă, fiica Dinii Davideasca.

Pentru hotarele acestor proprietăți moșnenii piscăneni, Safta Piscanca și Dina Davideasca se vor judeca, între 1826-1828, până la Înalțul Divan cu vistierul Ștefan Bellu, din păcate fără rezultate spectaculoase.

Documentele moșiei Tămășești (Dârmănești-Argeș) în număr de 24, începe cu „Zapisul lui Zamfir Brătianu, cu soția sa Maria, din 1 ianuarie 1805, prin care vinde medelnicerului Ioniță Socolescu din Pitești o casă în satul Tămășești, cu tot cuprinsul ei” și se încheie cu „Zapisul lui Constantin Zamfir din Mioveni pentru schimb de moșie cu boierii Stâlpeni”

Din conținutul acestor valoroase documente cunoaștem numele moșnenilor Ciupagi, din Tămășești, ctitori ai bisericii vechi din acest sat, care timp de peste un deceniu s-au judecat pentru hotare cu Anghel polcovnicul până la Înalțul Divan, divergențele dintre ei culminând cu „răzmerița” din anul 1793. De reținut este faptul că au reușit, în condiții aproape dramatice să păstreze moșia intactă până dincolo de anul 1820, când, prin ieșirea din indiviziune, aceasta a intrat succesiv în stăpânirea vistierului Ștefan Bellu.

Documentele moșiei Valea Nandrii, în număr de 24, începe cu „Zapisul lui moș Stan Vâlceleanu, din 6 ianuarie 1807, prin care vinde lui Gheorghe Șelu (Gealapul) moșie 20 stânjeni în Valea Nandrii” și se încheie cu „Zapisul diaconului Dinu, din 23 martie 1818, prin care vinde biv vistierului Ștefan Bellu stânjeni 6 de moșie în Valea Nandrii”

Pentru a putea lucra, cu randament maxim, aceste proprietăți funciare din Piscani și Negreni, după catastrofala ciumă din 1814, când numărul populației apte de muncă scăzuse la cote minime, administratorii moșiei vistierului Bellu au adus în satele noastre locuitori și din alte zone ale județelor Argeș și Muscel, acordându-le căminuri pentru case și grădini, materiale de construcție etc. facilitând prin aceasta stabilirea lor în aceste sate.

Așa se explică faptul că numărul familiilor din Piscani a crescut în numai 17 ani (între anii 1814-1831) de la 30 la 72, ajungând la 107, în 1838, când au fost adăugate și cele 35 de familii de „țigani rudari ai statului-aurari” de pe moșia mănăstirii Valea.

La rândul său, Ștefan Bellu s-a arătat receptiv la nevoile clăcașilor de pe moșie, la cererea lor continuând lucrările la clădirea bisericii „Sf. Voievozi” din Negreni (începute de Anghel polcovnicul în 1798) pe care o termină în anul 1818. Asemenea, se ocupă de reparația bisericii de la Piscani, de închiderea cu gard a cimitirului, de înzestrarea cu cărți de cult și cu veșminte pentru preoți, cum rezultă din documentul din 10 februarie 1827.

Același lucru l-a dovedit și nepotul său de fiu, Barbu Bellu, care în 1858 a ctitorit biserica din satul Valea Nandrii.

În decursul timpului, când au apărut și unele „legiuri”, altele decât „obiceiul pământului”, în ceea ce privește relațiile dintre stăpânii de moșii și clăcași, respectiv „Codicile lui Caragea,” în 1818, și Regulamentul organic, în 1831, când la numărul zilelor de clacă (12 zile pe an) au mai fost adăugate și alte obligații, au apărut, cum era și firesc, unele tensiuni între clăcașii locali, nemulțumiți, și arendași, mai ales, în preajma reformei agrare din 1864, când Barbu Bellu a dispus „izgonirea” de pe moșie a

42 de familii de clăcași, din Negreni și Băjești, cu scopul ca aceștia să nu poată fi împrăprietăriți.

Replica locuitorilor din Negreni nu s-a lăsat așteptată: arendașii, ca și clăcașii înlocuitori, aduși din satul Băjești, fiind izgoniți, momentul fiind cunoscut în istorie sub denumirea de „Răscoala clăcașilor din Negreni”⁵.

La începutul anului 1865, după intrarea în vigoare a legii pentru reformă agrară, promulgată de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza, la 14 august 1864, pe moșia Barbu Bellu au fost împrăprietărite 99 de familii de clăcași din satele Piscani și Negreni, în funcție de numărul vitelor de muncă pe care aceștia le aveau în gospodărie: 3 familii cu 4 boi, cu câte 11 pogoane, 86 familii cu 2 boi, cu câte 7 pogoane, și 10 familii cu brațele, cu câte 4 pogoane⁶.

Condica de moșii a biv vel vistierului Ștefan Bellu, din 1817, ne dezvăluie, în filele ei îngălbenite de trecerea timpului, momente importante din istoria satelor noastre.

ABOUT AN INEDITED MANUSCRIPT: *THE REGISTER OF THE ESTATES OF THE TREASURER ȘTEFAN BELLU*

Abstract

Ștefan Bellu, born in Pella on 9 March 1767, was brought in Walachia by his uncle Zicho, ex Superior of Colțea Monastery, built by the Cantacuzins in 1780.

Because of the chaos in of the administration and helped by his "employer", the voivode Ion George Caragea, Ștefan Bellu became the owner of a huge fortune, after having "bought" a lot of estates, many of them in the Muscel County.

The register of the estates of the treasurer Ștefan Bellu, from 1817, reveals important moments of the history of our villages.

⁵ Istoria României, Editura Academiei R.P.R. București, vol. IV. p. 375.

⁶ Arhivele Naționale, filiala Argeș, Prefectura Muscel, dosar nr. 128/ 1865, fila 20-25.